

Uvodna riječ

[HTTPS://DOI.ORG/10.17234/9789533793467.02](https://doi.org/10.17234/9789533793467.02)

Materinski hrvatski u našem školskom sustavu zauzima posebno mjesto ne samo zbog uloge posrednika između svakog njegova govornika ponaosob i društvene zajednice u kojoj odrasta nego i zbog toga što je on ujedno i osnova za učenje svih drugih predmeta. Osim svojevrstne propusnice u ostale nastavne predmete u materinskim je jezicima svugdje u svijetu uz obrazovnu barem jednako istaknuta i odgojna ili, kako se u starijim čitankama navodilo, moralna, estetska, domoljubna funkcija. Ne čudi stoga što je satnica materinskih jezika oduvijek bila među većima u nastavnim planovima. U hrvatskom je kontekstu situacija specifična zbog složenih povijesnih i političkih okolnosti u kojima se oblikovao standardni jezik, a onda i nastavni predmet. Pritom su i jezik i književnost imali nosivu ulogu u oblikovanju modernog nacionalnog identiteta, pa se nastavni predmet uvelike oblikovao prema toj zadaći.

Danas kada hrvatski jezik i književnost više nemaju tu ulogu, u vremenu velikih i dalekosežnih promjena u školstvu — dovoljno je na globalnoj razini spomenuti digitalizaciju, a na lokalnoj uvođenje kurikulske reforme — pitanje uloge i smisla nastave hrvatskoga i predmeta Hrvatski jezik dobiva nove dimenzije. Izmjene školskih sustava uvijek potiču na rekapitulacije i promišljanja iskustava iz prošlosti. Ideja za izložbu o nastavnom predmetu Hrvatski jezik javila se upravo u tome procijepu između

krupnih promjena koje velikom brzinom ulaze u sustav s jedne strane i našega slabog uvida u dosadašnje stanje s druge. Naime povijest hrvatskoga kao nastavnog predmeta slabo je istražena, a područje koje treba obuhvatiti veliko i složeno. Ono uključuje različite vanjske okvire koji uređuju pedagoški sustav i školstvo u cijelosti. Hrvatski je pritom jedini ili jedan od nekoliko predmeta što obuhvaća djecu i mlade u velikom dobnom rasponu, od 7. do 19. godine života, odnosno uključuje 12 godina školovanja tijekom kojih se učenici i njihove potrebe i mogućnosti uvelike mijenjaju. Za razliku od drugih predmeta, već je spomenuto na početku, nastava materinskoga jezika izrazitije uključuje zadaće koje nisu samo obrazovne. Nadalje, ona je složena i zbog toga što obuhvaća dva područja: jezik i književnost, u proteklih pola stoljeća i film, radio, kazalište, strip, a danas dobrim dijelom i medijsku pismenost. Pritom svako od spomenutih područja podrazumijeva drukčije koncepte i metode poučavanja. Konačno, nastava je živo tkivo podložno najrazličitijim silnicama koje rijetko ostaju zabilježene i koje se najčešće mogu tek donekle rekonstruirati.

Izložba i katalog stoga žele biti poticaj za sustavnije istraživanje povijesti i različitih aspekata nastave materinskog hrvatskog i njegove uloge u opismenjavanju, cjelokupnom obrazovanju i složenim odgojnim

zadacama tijekom nešto više od posljednjih dvaju stoljeća — od uspostave javnog državnog školstva u Habsburškoj Monarhiji i osobito od uvođenja hrvatskoga jezika kao obveznog predmeta i nastavnoga jezika u pučkim i građanskim školama, gimnazijama i strukovnim školama, odnosno od početaka njegova institucionalnog poučavanja do objave *Nacionalnog okvirnog kurikulum*a.

Prilozima u monografskom dijelu kataloga obuhvaćene su osnovna i srednja škola, dakle cijela obrazovna okomica u kojoj je predmet dio obveznog plana. U uvodnom dijelu naznačen je povijesni i društveni kontekst važan za razumijevanje šire uloge hrvatskoga jezika, kao i za sam nastavni predmet. Središnji je dio kataloga sastavljen prema kronološko-tematskom načelu. Iako bi reforme školstva možda bile primjereniji međaši, uvjetovanost škole i predmeta državnim okvirima poslužile su kao prepoznatljivije točke. Tako prvo razdoblje ponajviše čini građa iz vremena Austro-Ugarske Monarhije, drugo iz Kraljevine SHS, odnosno Jugoslavije i NDH, treće iz doba FNR/SFR Jugoslavije, a četvrto od osamostaljenja Hrvatske do najnovije reforme. Unutar kronološkog okvira podjela je provedena prema dvama predmetnim područjima, jezičnoj i književnoj pouci, s kojima se prepleću pitanja metoda i načina poučavanja. Prilozi su u

katalogu autorski i ujednačavani su samo na razini nekih pravopisnih načela. Citate uz priloge birale su urednice.

S obzirom na opseg i složenost teme, mnogo je toga moralo biti izostavljeno. Katalog ipak vidimo kao korak u usustavljivanju goleme građe i kao pokušaj da se predmetu pride sintetski. Istraživanja i propitivanja vanjske i unutarnje povijesti predmeta, povijesti njegovih sadržaja i metoda, svakako bi trebala biti korisna i za buduća promišljanja Hrvatskoga jezika. Uz nakanu da pokaže nešto od onoga što sadrži katalog i da bude edukativna, izložba ima i komemorativnu funkciju jer upućuje i podsjeća na to kako je škola izgledala nekada.

Okolnosti u kojima je nastajao katalog bile su teške i obeshrabrujuće. Nakon što je dogovorena izložba u Hrvatskom školskom muzeju, započela je pandemija, koja je otežala pristup građi, a onda su potresi, prvo zagrebački pa petrinjski, zgradu Muzeja učinili neupotrebljivom. Zahvaljujući susretljivosti Galerije Klovićevi dvori, koja udomljuje izložbu, i katalog i izložba ipak su tu. Na zabavu i na korist, nadamo se.

Urednice